

➔ Hoofdstuk 3

Sport en onderwijs

Jo Lucassen

Eindsprint en leerwinst van het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs

Veel van het in 2012 gepubliceerde onderzoek op dit themagebied is een uitvloeisel van de eindsprint van het Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs (SBO), dat door het gelijknamige platform werd gerealiseerd (www.sportbewegenenonderwijs.nl). Niet alleen publiceert het platform zelf haar resultaten, ook verschijnt van de hand van Slinger et al. (red.)(2012) een uitvoerig monitoring- en evaluatierapport. De auteurs zijn positief over de bereikte resultaten van de deelprogramma's die grotendeels hun doelstellingen hebben behaald. Desondanks is de hoofddoelstelling van het beleidskader (in vier jaar het percentage jeugdigen tussen de 4 en 23 jaar dat aan de beweegnorm voldoet verhogen naar 50%) niet behaald. Duidelijke winst is geboekt op het vlak van samenwerking tussen belanghebbenden: het delen van kennis in een platform is succesvol gebleken. Door samenwerking en krachtenbundeling is het eenvoudiger de gezamenlijk aangenomen doelstellingen te bereiken. Dit blijft volgens de auteurs ook in de toekomst noodzakelijk, omdat de geringe beschikbare financiële middelen dat vragen en omdat samenwerking daadwerkelijk

versterkend werkt. Zij bevelen aan dat *best practices* landelijk uitgerold worden en dat het continueren van de activiteiten die succesvol zijn gebleken aandacht krijgt.

Soortgelijke conclusies en aanbevelingen worden gedaan in de evaluatierapporten van Van der Werff et al. (2012) naar de samenwerking tussen sportorganisaties en scholen ('sportactieve scholen') en van Noordman et al. (2012) naar de (her)invoering van een aanbod van sport- en bewegingsonderwijs in het mbo. De onderzoeken maken niet alleen zichtbaar hoezeer sport en onderwijs elkaar in de afgelopen jaren hebben gevonden, maar ook wat het nut kan zijn van een goede monitoring van beleidsprogramma's. Wanneer de resultaten breed worden verspreid, draagt dit duidelijk bij aan kennisborging. De aanbeveling uit deze onderzoeken om meer continuïteit aan te brengen in ontwikkelingsimpulsen en samenwerking lijkt al tot enige navolging te hebben geleid in de vorm van de 'Onderwijs-agenda Sport, Bewegen en Gezonde Leefstijl' (SBGL) en de 'Sportimpuls'.

Een ander front waarop de kennis en ervaringen opgedaan binnen het beleidskader een vervolg krijgen, vormt het programma 'Effectief Actief'. In dit aan de Sportimpuls gerelateerde programma worden interventies die een minimale mate van effectiviteit bezitten gecategoriseerd en eenduidig beschreven en via een 'menukaart' toegankelijk gemaakt voor nieuwe gebruikers (www.sportindebuurt.nl/sportimpuls/menukaart-sportimpuls.dot). Vanuit het beleidskader SBO is kwalitatieve vooruitgang van interventies bevorderd op aspecten als mate van effectiviteit (onder andere theoretische onderbouwing), het vergroten van de bewijskracht, implementatiekracht en strategie voor landelijke uitrol. Een voorbeeld is een zaalvoetbalcompetitie voor basisscholen, die in de Amsterdamse wijk Zeeburg succesvol werd opgezet, zoals blijkt uit een procesevaluatie van Beth et al. (2012). In het subsidiebeleid van de overheid speelt de kwaliteit en aangetoonde effectiviteit van interventies een steeds nadrukkelijker rol. Of een interventie op lokaal niveau ook daadwerkelijk effect sorteert, is echter voor een groot deel afhankelijk van de professional/vrijwilliger die de interventie op lokaal niveau uitvoert. Het eerdergenoemde rapport van Noordman onderstreept het belang van de 'kartrekker' binnen een mbo-vestiging, het onderzoek van Van der Werff dat van 'gemotiveerde trekkers' en van een intermediaire partij voor het waarborgen van een professioneel en efficiënt netwerk en voor continuïteit. In de erkenningstrajecten wordt dit nu nadrukkelijker meegenomen bij de beoordeling van de effectiviteit van een interventie.

De samenwerking tussen sport en onderwijs heeft in de afgelopen jaren een zeer gevarieerd aanzien gekregen. Niet alleen zijn er de schoolactieve verenigingen, maar ook sportactieve scholen, de sportoriëntatie- en kennismakingscursussen en schoolsportverenigingen. Inspelend op de behoefte aan enige ordening geven Reijgersberg et al. (2012) een overzicht van schoolsportactiviteiten in Nederland. Zij komen op basis van een vergelijking en indeling daarvan naar initiatiefnemer en

duur van de activiteit tot de formulering van vier toekomstscenario's gericht op de ontwikkeling van: omnisportplatform, schoolsportevenement, (omni)schoolsportvereniging en schoolsporttoernooi.

De veranderende context rond het onderwijs, waarbij van scholen wordt verwacht dat zij meer met andere sectoren samenwerken (brede school, gezonde school), levert ook impulsen op voor de vakontwikkeling rond het bewegingsonderwijs. De Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) verkende in dat kader de trends waarmee het vakonderwijs in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs te maken heeft (Brouwer et al., 2012). Daarbij zijn via een webenquête gegevens verkregen van 271 scholen die aangeven al veel met de sportsector samen te werken (63% heeft een sportoriëntatieprogramma). De betrokkenheid van leerlingen bij de vormgeving van het bewegingsonderwijs kan volgens betrokkenen nog worden vergroot. Opvallend is verder dat meer dan de helft van de docenten aangeeft een zelfontwikkelde methode te gebruiken. Dit staat enigszins in contrast met de nadruk die binnen andere sectoren steeds nadrukkelijker komt te liggen op het gebruik van bewezen effectieve interventies. Hoewel het geleverde bewijs bij veel interventies nog mager is, valt te verwachten dat dit streven gehandhaafd blijft. Ook binnen het vakonderwijs valt een groter accent op 'opbrengstgericht werken' te verwachten en de SLO is hiermee ook naar aanleiding van het onderzoek aan de slag gegaan. Over de aard van die opbrengst bestaat nog geen duidelijke consensus, zo constateert ook het SLO-rapport. Blijft in beleid en praktijk het accent liggen op goed leren bewegen of wordt dit meer gelegd op de betekenis van het onderwijs in bewegen voor bijvoorbeeld gezondheid of cognitieve leerprestaties?

In de Onderwijsagenda SBGL is gekozen voor de 'Gezonde school' als breder kader waarbinnen het bewegingsonderwijs een plaats krijgt. De relatie met cognitieve ontwikkeling staat eveneens in de belangstelling. In 2012 promoveerde Pieter Jelle Vuijk in Groningen op een proefschrift over het verband tussen motorische en cognitieve ontwikkeling. Hij concludeert dat er een duidelijke relatie bestaat tussen het voorkomen van motorische ontwikkelingsproblemen en de cognitieve vaardigheid (IQ) van kinderen. Er zijn aanwijzingen dat verbetering van de (fijn) motorische vaardigheid zich ook vertaalt in verbeterd cognitief presteren. Vuijk pleit er op basis van zijn resultaten voor sport en bewegen met name in het basisonderwijs meer aandacht te geven, in het bijzonder aan kinderen met een achterstand.

Veel van het onderzoek waarover in het afgelopen jaar is gepubliceerd, is direct gerelateerd aan specifieke beleidsprogramma's en -projecten. Veel aandacht gaat uit naar de effectiviteit van interventies en ook van het onderwijs. Dit zal naar verwachting zo blijven. Komend jaar is op dit front onder meer het proefschrift te verwachten van Mirka Janssen over de effectiviteit van PLAYgrounds als interventie. Ander lopend onderzoek richt zich meer op didactische aspecten van het vakon-

derwijs zoals het toetsen en beoordelen en het gebruik van nieuwe media. Ook de minder 'rationele' kanten van het onderwijs worden onder de loep genomen in het promotieonderzoek van Noortje van Amsterdam naar de werking van het verborgen leerplan. Kortom: veel om naar uit te kijken.

3.1 Literatuur

- Beth, J., Haar, J. ter & Heijden, A. von (2012). *Zaalvoetbal in Zeeburg. Procesevaluatie Basisscholencompetitie zaalvoetbal in Zeeburg, Amsterdam*. 's-Hertogenbosch: Mulier Instituut.
- Brouwer, B., Houthoff, D. & Mossel, G. van (2012). *LO in bovenbouw VO. Trendanalyse voor lichamelijke opvoeding in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs*. Enschede: SLO - nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling.
- Lucassen, J., Reijgersberg, N. & Werff, H. van der (2012). *Evaluatie Leergang Vakbekwaamheid Bewegingsonderwijs via Pabo. Onderzoek onder pabo-opleidingen, scholen voor primair onderwijs en pabo-alumni*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Mulier Instituut (2012). *Factsheet sport en onderwijs verbonden. Kwalitatief verdiepend onderzoek naar succesfactoren in samenwerking sport en onderwijs*. Utrecht: Mulier Instituut.
- NOC*NSF (2012). *Sport & onderwijs: een winnende combinatie! Samen werken om meer jongeren aan het sporten te krijgen?* Arnhem: NOC*NSF.
- Noordman, W., Steenbergen, J. & Hilhorst, J. (Kennispraktijk)(2012). *Implementatie van beweegprogramma's in het mbo 2008-2012. Een evaluatief onderzoek naar de implementatie en begeleiding van mbo-instellingen bij het Masterplan Bewegen en Sport in het mbo*. Woerden: MBO-raad.
- Platform Sport, Bewegen en Onderwijs (2012). *Eindrapportage. Platform Sport, Bewegen en Onderwijs*. Enschede: Platform Sport, Bewegen en Onderwijs.
- Reijgersberg, N., Lucassen, J., Pot, N. & Hilvoorde, I. van (2012a). *Toekomstscenario's voor schoolsport. Inventarisatie, vergelijking en perspectieven van school-sportactiviteiten in Nederland*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Reijgersberg, N., Lucassen, J., Pot, N. & Hilvoorde, I. van (2012b). *Toekomstscenario's voor schoolsport. Inventarisatie, vergelijking en perspectieven van school-sportactiviteiten in Nederland (verkorte versie)*. Utrecht: Mulier Instituut.
- Slinger, J., Stubbe, J. & Werff, H. van der (2012). *Monitor en Evaluatie Beleidskader Sport, Bewegen en Onderwijs. Eindrapportage*. Leiden: TNO.
- Vuijk, P.J. (2012). *Associations between motor and cognitive functioning in school-aged children*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Werff, H. van der, Wisse, E. & Stuij, M. (2012). *Sport en onderwijs verbonden*.

Kwalitatief verdiepend onderzoek naar succesfactoren in de samenwerking tussen sportverenigingen en scholen. Utrecht: Mulier Instituut.

3.2 Masterscripties

- Boeren, M. (2013). *The leisure practice of physical education and its interaction rituals. A quantitative research into the rituals of physical education at secondary school; The rituals of physical education at secondary school*. Tilburg: Tilburg University, Leisure Studies.
- Dekker, M. (2012). *Is there an effect of level of cardiorespiratory fitness on academic achievement and executive functioning in Dutch primary school children?* Groningen: University of Groningen, Human Movement Sciences.
- Gastel, B. van (2012). *Kwaliteit van de BIOS-methode. Een adviesrapport voor de Gelderse Sportfederatie over de kwaliteit van bewegingsonderwijsmethode BIOS*. Tilburg: Fontys Sporthogeschool, Master of Sports.
- Heitbrink, M. (2012). *Coping and anxiety in gymnastics. A comparison between Australia and the Netherlands*. Groningen: University of Groningen, Human Movement Sciences.
- Krijgsman, C. (2012). *Binnen beginnen, buiten winnen? Fysieke activiteit tijdens de pauze: de effecten van stimulerend docentgedrag*. Tilburg: Fontys Sporthogeschool, Master of Sports.
- Nakken, M. (2012). *'Ineens stond ik er helemaal alleen voor in de gymzaal...' De kloof die een startend vakleerkracht bewegingsonderwijs ervaart tussen de opleiding en het werkveld*. Tilburg: Fontys Sporthogeschool, Master of Sports.
- Sabel, J. (2012). *The relationship between physical fitness and executive function in first year pre-vocational students*. Groningen: University of Groningen, Human Movement Sciences.
- Stemkens, I. (2013). *Pedagogische kwaliteit van jeugdvoetbaltrainers in Nijmegen*. Utrecht: Universiteit Utrecht, Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken.